

Г. С. Волобуєв,
Європейський університет, м. Київ

СУТНІСТЬ ТА ПЕРЕДУМОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Умови, в яких ведуть свою діяльність сучасні підприємства, характеризуються високим ступенем невизначеності і значним числом ризиків. Тому здатність швидкого реагування на нові умови і зміни зовнішнього середовища, не порушуючи при цьому поточного рівня економічної стійкості підприємства, є одним з основних завдань його нормального функціонування.

Підґрунтям економічного розвитку підприємства виступає інноваційний процес, який формує якісні та кількісні зміни у системі матеріального виробництва. Отже, прискорення темпів економічного розвитку і забезпечення його стійкості стає одним з пріоритетних завдань, що стоять перед вітчизняними підприємствами. На сьогодні успішне вирішення даного питання безпосередньо залежить від швидкого становлення на інноваційний шлях розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Аспектам інноваційного розвитку підприємства присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів та практиків, зокрема присвятили свої наукові праці такі вітчизняні вчені, як М. Кондратьєв [1], А. Кабанов [7], Ю. Пługина [12], Б. Твісс [3], Й. Шумпетер [2], Р. Фатхутдинов [10] та інші.

Незважаючи на значне накопичення емпіричних знань та теоретичних концепцій ще відсутня узагальнююча теорія з інновації, існують розбіжності з ряду важливих методологічних питань, тлумачення основних категорій.

Мета статті полягає у розкритті економічної сутності «інновації», представленні авторського визначення поняття «інновація» та вдосконалення підходів до класифікації інновацій, визначенні ролі інноваційного розвитку у забезпеченні ефективного функціонування і розвитку підприємств у сучасних економічних умовах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Засновником теорії інновацій є М. Кондратьєв, який у своєму дослідженні зазначив, що хвилі винаходів і інновацій зумовлюють перехід на новий цикл розвитку. М. Кондратьєв встановив, що підвищувальна хвиля великого циклу починається із значних змін в основних умовах функціонування виробничої сфери суспільства. Глибокі зміни техніки обміну і виробництва є результатами попередніх його винаходів і відкриттів [1, с. 320-321].

Подальшого розвитку теорія інновацій набула у працях Й. Шумпетера. Так поняття «інновації»

вперше введено в економічну теорію Й. Шумпетером як чинника економічного розвитку. Так, на його думку, інновації – це зміни що проводяться з метою впровадження нових споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловість і їх практичного використання [2].

На основі вивчення наукової літератури можна виділити декілька основних підходів до визначення поняття «інновації»:

1) на основі процесного підходу інновації розглядаються як процес використання інтелектуального продукту, технологій, організаційно-технічних рішень (Б. Твісс [3], Б. Санто [4], С.Валдайцев [5, с. 56]). Перевагою даного підходу є те, що він розкриває зв'язок інновацій з господарською діяльністю, але недостатньо повно відображає суб'єкти інноваційного процесу;

2) на основі фінансово-інвестиційного підходу інновації розглядаються як система формування основних способів виробництва (Й. Шумпетером, Л. Волдачек [6, с. 12]). Перевагою даного підходу є те, що він описує мотиваційні рушійні сили інноваційного процесу;

3) на основі суб'єктивного підходу інновації розглядаються як розвиток спрямований на підвищення науково-технічного рівня виробництва (А. Кабанов [7]). Перевагою даного підходу є те, що він розкриває економічні зв'язки інновацій та інвестицій, але не враховує економічні відносини у інноваційному процесі;

4) на основі утилітарного підходу інновації розглядаються як нововведення, отже інновації отожднюється з упровадженням у виробництво нових або вдосконалених продукції, послуг, технологій (Е. Уткін [8], Б. Райзберг [9]). Перевагою є те, що розкрито зміни первісної структури об'єкту під впливом інновацій;

5) на основі об'єктивного підходу інновації розглядаються як результат від вкладання капіталу в нову техніку або технології (Р. Фатхутдинов [10]). перевагою виступає простота в розумінні та практичному використанні, але не розкриті економічні відносини у інвестиційному процесі.

Проведене дослідження дозволяє зазначити, що поняття «інновації» є більш широким, ніж просте вдосконалення виробництва, оскільки включає розробку управлінських рішень виробничого, адміністративного, комерційного та іншого характеру.

Таким чином, під інноваціями слід розуміти процес створення і комерціалізації підприємства нової техніки, технології, товарів, методів управління, тощо, які викликають (спрямовані) покращення якості та ефективності виробничого, управлінського, комерційного та інших процесів, а також призводять до розвитку економіки в цілому.

З поняттям «інновації» нерозривно пов'язано поняття «розвиток». Так на думку, М. Афанасьєва розвиток являє собою об'єктивну зміну тільки якісних характеристик системи, що обумовлені як фундаментальними законами природи (єдності та боротьби протилежностей, переходу кількості у якість, розвитку суспільства по спіралі та нагору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, набуття досвіду і знань співробітниками, виснаження природних ресурсів), при якій формуються нові властивості системи [11].

В той же час Ю. Плугіна вважає, що розвиток – це якісні перетворення в діяльності підприємства за рахунок зміни кількісних і структурних характеристик техніко-технологічних, організаційно-комунікаційних, фінансово-економічних ресурсів на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій [12].

На думку О. Гапоненка та О. Пакрухіна, розвиток – це рух вперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також зростання і розширення [13, с. 11].

Ю. Погорелов вважає, що розвиток як принцип є іманентною рисою буття, його невід'ємною характеристикою, що також зумовлює можливість подальших змін буття [14, с. 31].

Таким чином, можна зазначити, що для підприємства розвиток може виступати як певний тип змін, які призводять до підвищення організованості системи, або як систему, яка поєднує в собі інноваційні процеси, що викликають кількісні та якісні зміни у всіх видах його діяльності.

Отже, існуючий рівень конкуренції визначає, що головною умовою для економічного зростання підприємства в сучасних умовах господарювання є його інноваційний розвиток.

Наукова думка сформулила багато підходів до визначення поняття «інноваційний розвиток»:

по-перше, інноваційний розвиток підприємства – це інноваційний процес [15]. Однак, слід зазначити, що інноваційний розвиток є більш широким поняттям ніж інноваційний процес, оскільки стосується також і економічних, маркетингових та управлінських перетворень, які відбуваються на підприємстві в результаті впровадження інновацій;

по-друге, інноваційний розвиток пов'язаний із потенціалом підприємства. Отже, цілком доречно наголошувати на взаємозв'язку між інноваційним розвитком та потенціалом підприємства [16];

по-третє, інноваційний розвиток – це розвиток інновацій [17; 18], але дане визначення є досить вузьким та акцентує увагу тільки на джерелі цього розвитку;

по-четверте, інноваційний розвиток ототожнюється з інноваційною діяльністю [19]. Однак слід відзначити, що інноваційна діяльність здійснює вплив на інноваційний розвиток, але ототожнювати ці поняття не доречно.

Погоджуючись з визначенням О. Мороза під інноваційним розвитком слід вважати процес пошуку та створення нової продукції та процесів на основі використання сукупності всіх наявних засобів та можливостей підприємства, що веде до якісних змін (підвищення конкурентоспроможності, збільшення стійкості в мінливих зовнішніх умовах, формування нових ринків збуту тощо) [20]. Але, слід зауважити, що інноваційний розвиток підприємства можливий лише за умови наявності належного рівня його маркетингового забезпечення та прийнятності тих чи інших напрямів інноваційної діяльності.

Таким чином, під інноваційним розвитком підприємства слід розуміти розробку і освоєння продуктивних і технологічних інновацій, а також цілеспрямований пошук і розвиток специфічних компетенцій на основі формування сприйнятливості підприємства до інноваційних змін за рахунок реалізації різних видів інновацій.

Управління інноваційним розвитком підприємства включає процеси впровадження і використання нової техніки, технологій, управлінських, організаційних і інших видів інновацій в цілях збереження, підтримки і посилення конкурентоспроможності підприємства, здійснювані за допомогою координації, організації, впорядкування, регулювання інноваційних процесів і інноваційної діяльності підприємства.

Таким чином, модель управління інноваційним розвитком підприємства ґрунтується на цілісній, системній оцінці його результатів, закономірностях використання і розвитку інноваційного потенціалу та орієнтована на підвищення рівня конкурентоспроможності (див. рисунок).

Основними елементами пропонованої моделі є системи управління інноваційним розвитком і взаємозв'язку, що виникає між ними.

Для збільшення обсягів виробництва і збуту, створення конкурентоздатної продукції і підвищення рентабельності продажів необхідно враховувати фактори, що обумовлюють впровадження інновацій на підприємства. Адже перспективний розвиток виробництва в основному залежить від рівня інноваційного потенціалу і ефективності інноваційної діяльності.

Зовнішнє оточення моделі включає вхід, вихід, зв'язок зі зовнішнім середовищем і зворотний зв'язок.

зок. Входом моделі, що характеризує дію зовнішнього середовища на інноваційні процеси підприємства, є спочатку сформульовані цілі і завдання інноваційного розвитку підприємства. Основною метою системи є підтримка і підвищення конкурентоспроможності підприємства, маркетингове забезпечення стабільності його розвитку з максимальним використанням і розвитком власних інноваційних можливостей.

Завданнями є розробка стратегії інноваційного розвитку, формування інноваційної політики, посилення інноваційного потенціалу, активізація інноваційної діяльності за рахунок реалізації інноваційних

проектів, організація, координація, контроль і моніторинг діяльності підприємства в цілому та структурних підрозділів.

У процесі свого інноваційного розвитку на підприємство здійснює вплив зовнішнє середовище, що включає зовнішні по відношенню до підприємства суб'єкти і чинники. До найбільш значущих чинників зовнішнього середовища відносяться загальний економічний стан і перспективи розвитку економіки країни, державна інноваційна політика, пріоритетні напрями науково-технічного розвитку національної економіки і науково-технічний стан і перспективи розвитку галузі.

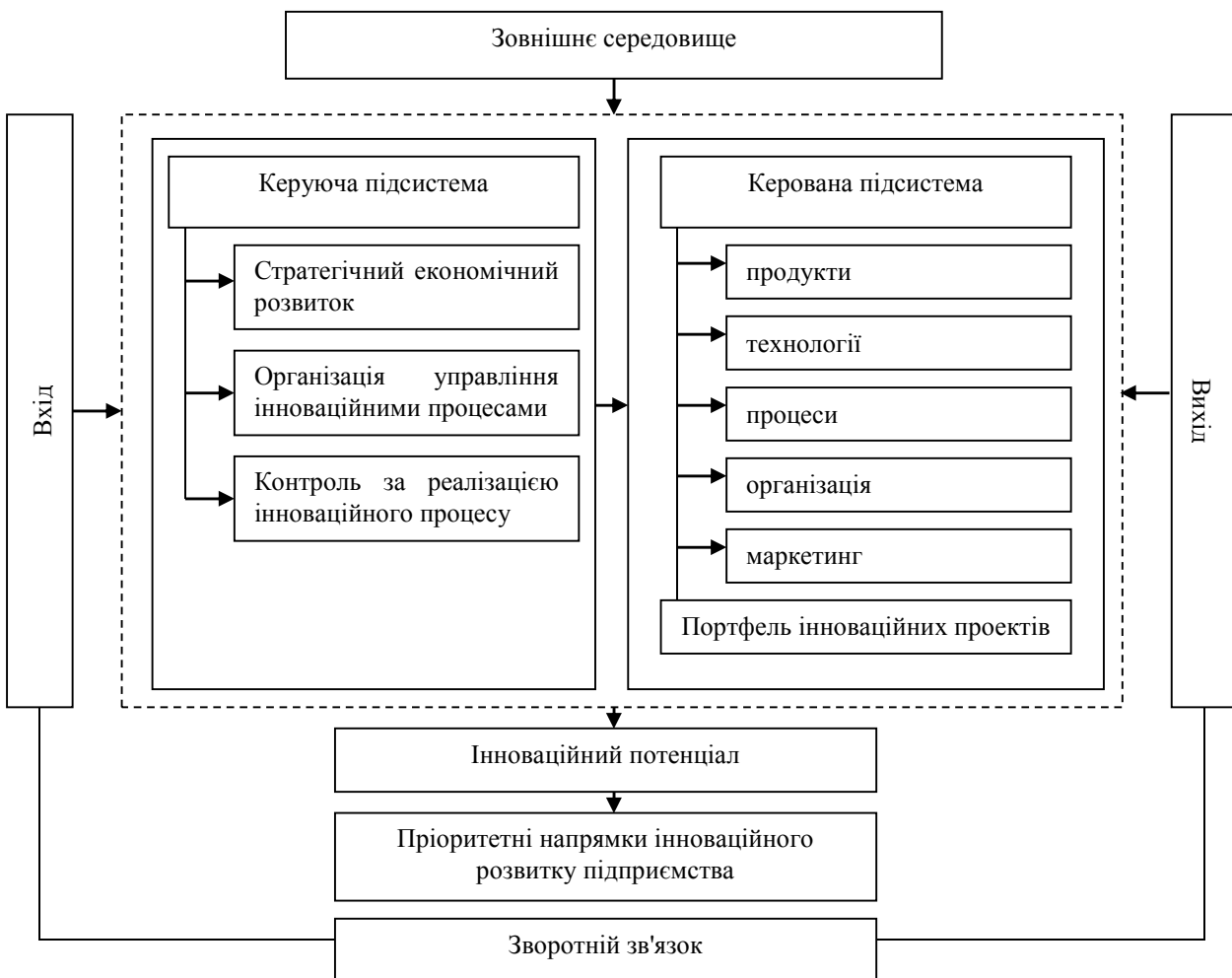

Рисунок. Модель управління інноваційним розвитком підприємства

Необхідною умовою ефективного управління інноваційним розвитком є наявність зворотного зв'язку, що з'єднує вхід системи з виходом і сигналізує про досягнуті результати. На підставі аналізу зібраної інформації про результати управління інноваційним розвитком підприємства здійснюється корегування управлінських дій.

Вихід моделі – це результати управління інноваційним розвитком, що характеризують дію системи на зовнішнє середовище, вони виражаються у

максимальному використанні і розвитку інноваційних можливостей підприємства.

Внутрішня структура моделі є сукупністю взаємозв'язаних компонентів, що забезпечують процес дії керованої підсистеми. Керуюча підсистема – це керівництво підприємства, керівники і фахівці служб і відділів, що відповідають за інноваційні процеси на підприємстві. У функції керуючої підсистеми, входять розробка і реалізація стратегії інноваційного розвитку, організація управління

інноваційними процесами, контроль за реалізацією інноваційних процесів.

Керована підсистема в моделі характеризується портфелем інноваційних проектів, тобто всією сукупністю і взаємозв'язками між наступними елементами: продукти, технології, процеси, організація, бізнес-моделі, маркетинг.

Метою дії керованої підсистеми на керуючу підсистему є розробка і реалізація комплексу заходів, спрявлених на підвищення конкурентоспроможності підприємства, на основі максимального використання і розвитку інноваційних можливостей. А під інноваційними можливостями слід розуміти здібності, які є в наявності у підприємства, якості і ресурси, що необхідні для здійснення інноваційної діяльності і є основою інноваційного розвитку підприємства.

Висновки. Отже, запропонована модель управління інноваційним розвитком підприємства відображає систему організаційно-управлінських та економічних відносин, що виникають в процесі інноваційного розвитку, та дозволяє провести цілеспрямований вибір підприємством пріоритетного напрямку власних інноваційних можливостей.

Література

1. **Кондратьев Н.Д.** Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Н.Д. Кондратьев. – М.: Экономика, 2002. – 321 с.
2. **Шумпетер Й.** Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / Й.Шумпетер; пер. с англ. Л.И.Кравченко. – М.: Прогрес, 1982. – 455 с.
3. **Твисс Б.** Управление научно-техническими нововведениями / Б.Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 193 с.
4. **Санто Б.** Инновация как средство экономического развития: пер. с венг. / Б.Санто. – М.: Прогресс, 1990. – 321 с.
5. **Валдайцев С.В.** Антикризисное управление на основе инноваций / С.В. Валдайцев. – М.: Проспект, 2005. – 213 с.
6. **Волдачек Л.** Стратегия управления инновациями на предприятии : учеб. пособие / Л. Волдачек, О. Волдачкова. – М.: Экономика, 1989. – 167 с.
7. **Кабанов А.И.** Роль держави та ринкових механізмів у здійсненні інноваційного розвитку вугільної галузі / А.И. Кабанов, Ю.З. Драчук, О.М. Яременко // Економічний вісник Донбасу. – 2007. – № 4 (10). – С. 4-11.
8. **Уткин Э.А.** Инновационный менеджмент : монография / Э.А. Уткин, Г.И. Морозова, Н.И. Морозова. – М.: АКАЛИС, 1996. – 208 с.
9. **Райзберг Б. А.** Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 494 с.
10. **Фатхутдинов Р.А.** Инновационный менеджмент: учебник / Р.А. Фатхутдинов. – 6-е изд., испр. и доп. – Спб.: Питер, 2008. – 448 с.
11. **Афанасьев Н.В.** Управление развитием предприятия: монография / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудька. – Харьков : Изд. Дом "ИНЖЭК", 2003. – 184 с.
12. **Плугіна Ю.А.** Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю.А. Плугіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків, 2011. – № 36. – С. 193-196.
13. **Гапоненко А.Л.** Стратегическое управление : учебник / А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухин. – М.: Изд-во "ОМЕГА-Л", 2006. – 464 с.
14. **Погорелов Ю.С.** Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю.С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К., 2012. – Вип. 27, т. 1. – С. 30-34.
15. **Кибиткин А.И.** Концептуальный подход к оценке инновационного развития предприятия / А.И. Кибиткин, М.Н. Чечурина // Вестник МГТУ. – 2011. – Т. 14, № 2. – С. 427-434.
16. **Ілляшенко С.М.** Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посібник для студ. вузів / С.М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.
17. **Федулова І.В.** Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства / І.В. Федулова // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2010. – № 36. – С. 114-118.
18. **Поляков С.Г.** Модель інноваційного розвитку підприємства / С.Г. Поляков, И.М. Степнов // Инновации. – 2003. – № 2-3 (59-60). – С. 36-38.
19. **Адаменко О.А.** Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств / О.А. Адаменко // Наукові праці Національного у-ту харчових технологій. – 2010. – № 35. – С. 5-10.
20. **Мороз О.С.** Формування системи показників для оцінювання інноваційного розвитку підприємства / О.С. Мороз // Экономика Крыма. – 2012. – № 3(40). – С. 263-266.

Волобуєв Г. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств

Умови, в яких ведуть свою діяльність сучасні підприємства, характеризуються високим ступенем невизначеності і значним числом ризиків. Підґрунтям економічного розвитку підприємства виступає інноваційний процес, який формує якісні та кількісні зміни у системі матеріального виробництва. На сьогодні успішне вирішення даного питання безпосередньо залежить від швидкого становлення на інноваційний шлях розвитку.

В статті розкрито економічну сутність «інновацій», представлено авторське визначення поняття «інновація» та вдосконалення підходів до класифікації інновацій, визначено ролі інноваційного розвитку у забезпеченні ефективного функціонування і розвитку підприємств у сучасних економічних умовах.

Запропоновано модель управління інноваційним розвитком підприємства, яка ґрунтується на цілісній, системній оцінці його результатів, закономірностях використання і розвитку інноваційного потенціалу та орієнтована на підвищення рівня кон-

курентоспроможності. Основними елементами пропонуваної моделі є системи управління інноваційним розвитком і взаємозв'язки, що виникають між ними. Вона відображає систему організаційно-управлінських та економічних відносин, що виникають у процесі інноваційного розвитку підприємства.

Ключові слова: інновації, розвиток, інноваційний розвиток, модель управління інноваційним розвитком, керуюча підсистема, керована підсистема.

Волобуєв Г. С. Сущность и предпосылки инновационного развития предприятий

Условия, в которых ведут свою деятельность современные предприятия, характеризуются высокой степенью неопределенности и значительным числом рисков. В качестве основы экономического развития предприятия выступает инновационный процесс, формирующий качественные и количественные изменения в системе материального производства. На сегодняшний день успешное решение данного вопроса непосредственно зависит от быстрого становления на инновационный путь развития.

В статье раскрыта экономическая сущность «инноваций», представлено авторское определение понятия «инновация» и совершенствование подходов к классификации инноваций, определена роль инновационного развития в обеспечении эффективного функционирования и развитии предприятий в современных экономических условиях.

Предложена модель управления инновационным развитием предприятия, которая основывается на целостной, системной оценке его результатов, закономерностях использования и развития инновационного потенциала и ориентирована на повышение уровня конкурентоспособности. Основными элементами предлагаемой модели являются системы управления инновационным развитием и взаимосвязи, возникающие между ними. Она отобра-

жает систему организационно-управленческих и экономических отношений, возникающих в процессе инновационного развития предприятия.

Ключевые слова: инновации, развитие, инновационное развитие, модель управления инновационным развитием, управляющая подсистема, управляемая подсистема.

Volobuiev H. Essence and pre-conditions of innovative development of enterprises

Terms modern enterprises conduct the activity in that are characterized by the high degree of vagueness and good few of risks. An innovative process comes forward as basis of economic development of enterprise, forming quality and quantitative changes in the system of material production. To date the successful decision of this question directly depends on the rapid becoming on the innovative way of development.

Economic essence of "innovations" is exposed in the article, authorial determination of concept is presented "innovation" and perfection of going near classification of innovations, the role of innovative development is certain in providing of the effective functioning and development of enterprises in modern economic terms.

A case frame is offered by innovative development of enterprise, that is base on integral, system estimation of his results, conformities to law of the use and development of innovative potential and oriented to the increase of level of competitiveness. The basic elements of the offered model are control system by innovative development and intercommunications arising up between them. She represents the system of organizationally-administrative and economic relations arising up in the process of innovative development of enterprise.

Keywords: innovations, development, innovative development, case frame by innovative development, managing subsystem, guided subsystem.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016

Прийнято до друку 21.09.2016